

יצחק שדה: דיין הוא האיש המסוכן ביותר במדינה... ישראל בר: דיין מסוגל לכל, הרפתקן

(המשך מעמוד 12)

לפני מיתו אמר לסופר צעיר, שביקשו לתח את אופיו של דיין:

"זהו האיש המסוכן ביותר במדינה. יש לשים עליו עין, ולא להפירה ממנו לעולם. זהו אדם המסוגל לפעול שאין לו שום מעצורים. הוא לא מוסרי ולא בלתי-מוסרי. הוא פשוט איימוסרי — אדם חסר כל מוסר שהוא."

וכדי להרגיש את כחנתו, תיאר מעמד דמיוני: "יום אחד יכנס בן-גוריון את כל אלופי צה"ל, ויודיע להם שאחד מהם צריך לאסור את יצחק שדה. גל אחד מהאלופים ימצא תירוץ כדי להתחמק מזה. אחד יגיד שהוא לא מוסמך, והשני יזכיר כי שדה היה מדריכו. בסוף יישאר רק משה דיין. הוא יקום ויגיד: בסדר, אני אעשה את זה."

אחרי היתרה קל הוסיף שדה: "כשהיה צורך, אני גם אאסור אותו."

במילים דומות התבטא ישראל בר, הפרשן המבריק וביש המזל שעקב מקרוב אחרי צמרת-הבטחון בימי בן-גוריון. "בן-גוריון לא יסכן לעולם את הדמוקרטיה", אמר. "יש לו מושגים ברורים, השקפת-עולם מגובשת, מוסר קבוע. אפשר לשלול את כל אלה, אבל הם ישנם, והם ימנעו ממנו להקים דיקטטורה."

"לדיין, לעומת זאת, חסרים כל המעצורים האלה. אין לו השקפת-עולם. אין לו מוסר מגוי. כש-הוא מסוגל לכל. הוא הרפתקן. הוא האדם היחיד המסוגל להרוס את המדינה כמו ידיו."

בו וחלנים לוחם באינדיאנים

אם באמת אין למשה דיין השקפת-עולם? האם בכלל יש אדם שאין לו השקפת-עולם. מודעת או בלתי מודעת?

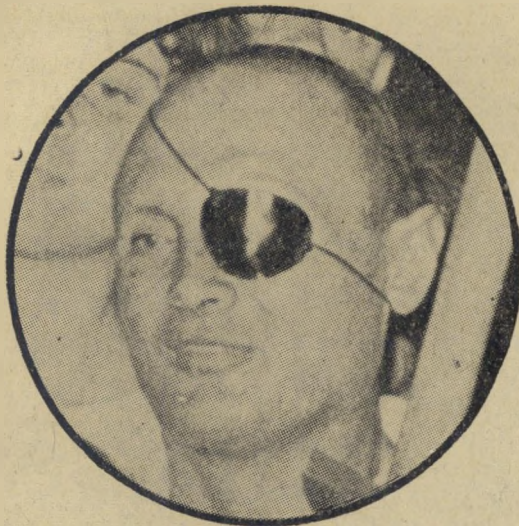
הנכון הוא שדיין הוא בלתי-אינטלקטואלי, ואפילו אנטי-אינטלקטואלי.

כמעט לעולם אינו קורא ספר. השכלתו היא מינימלית, וצרה ביותר, הדבר משתקף בנאומיו ובדיבוריו, שהם תמיד ענייניים ומעניינים — אך גם תמיד רדודים, ללא עומק של מחשבה מופשטת ורוחב של תפיסה. לכן דבריו תמיד מעניינים, אך לעולם אינם מרשימים. אין הם מעוררים למחשבה, אין הם פותחים אופקים חדשים.

הוא בן להוגי-דיעות, רואה בכל מחשבה מופשטת סימן של חולשה, וכאשר הואשם ב"ביצועים" שפך קיתונות של לעג על "מילוליים".

תחביבו היחיד — החיפוש הארכיאולוגיים — אינו אינטלקטואלי. זהו תחביבו של איש בודד — אדם היוצא לחפורה תמיד לבדו, במשך שעות ארוכות, והמבלה את-כך בביתו שעות ארוכות, שוב בבדידות גמורה, בטיפול בכדים, חיפושים ארכיאולוגיים הם — מבהינה מסוימת — הביצור עיום של ההיסטוריה. זהו מלאכה, רק עיבוד המימצאים של הארכיאולוגיה, צירופם לתמונה היסטורית, הוא יצירה אינטלקטואלית. בכך אין לדיין עניין.

אדם שאינו מנבש דיעות משלו, ושאינו לו גם ייעוצים שהוא מוכן לקבל את דיעותיהם, אינו

דיין: ברגע של רגיעה*

"אל נא נטיח היום אשמות אל הרוצחים. מה לנו כי נטען על שינאתם אלינו? שמונה שנים הינם יושבים במחנות-הפליטים אשר בעזה, ולמול עיניהם אנו הופכים לנו לחלה את האדמה והכפרים בהם ישבו הם ואבותיהם."

אחרי שהזהיר בפני תוכניות-השלום של מזכיר האו"ם, דאג האמרשילד, אותו הגדיר כ"שליח הצביעות המתחסדת" (בקטע שנאסר בשעתו על-ידי הצנזורה הצבאית לפרסום) סיכם הרמטכ"ל:

"דור התנחלות אנו, וכלי קובעיה-פלדה ולועי התותח לא נוכל למעט עין ולבנות בית. אל נירתע מלראות את המשטמה המלכה וממלאות חיי מאות אלפים ערבים, היושבים סביבנו. אל נסב את עינינו, כן תחלש ידנו. זו גזירת הורנו, זו ברירת חיינו — להיות נכונים וחמושים, חזקים ונוקשים — או כי תישמט החרב מאנרופנו ויכרתו חיינו."

זוהי השקפת-עולם קודרת, השקפתו של צלבן שאינו פותח כל פתח לשלום — הרואה בעצם המחשבה על שלום סכנה לאומית.

ערב מלחמת ששת-הימים שידר קול ישראל נאום זה מחדש — לרגל יובל-השנה של מות רוטנברג — ויום-הולדתו של דיין.

דוגמתו של רודן קשוח

זוהי השקפתו של אדם שנולד במלחמה, שחי כל חייו במלחמה, שהמלחמה היתה תמיד מרכז מחשבותיו. כל ההיסטוריה האישית של דיין קשורה במאבק זה. כאשר נולד בשנת 1915, במלחמת-העולם הראשונה — להורים שבאו שניהם מאוקראינה, שהכירו זה את זה בקבור צה דגניה א' (והתחתנו בניגוד להחלטת המשק) — שררה באזור מתיחות רבה בין יהודים וערבים.

בנם של שמואל ודבורה קיטאיגורודסקי, שינו את שמם לדיין, נקרא משה על שם משה בארטסקי, חבר הקבוצה שרצה בידי ערבים בשובו ברכיבה ממנחמיה, משם הביא רפואה לאביו החולה.

הנער, שעבר עם הוריו למושב נחלל כשהיה בן 5, למד משחר נעוריו לראות את הבעייה הערבית, "מעל לכוונת": בראי של קטטות על ארמות, מאורעות ופיכסופי-עבודה.

לפי ההיסטוריה הרישמית שלו, היה שומר בגיל 14, בגיל 18 נקרא להדריך את בני כפר-החורש הסמוך, בעת התקפה ערבית. בראשית מאורעות 1936, בהיותו בן 21, ניהל קורס של נוטרים. שנתיים לפני כן התחתן. כעבור שנה כבר היה חבר פלוגת-הלילה המפורסמת של צ'ארלס אורד וינגייט האגדתי.

שום אדם לא השפיע על דיין, כאדם וכחייל, כמו איש זה — ויתכן מאד כי אופיו התגבש סופית כחיקוי מודע של אדם זה.

וינגייט היה חייל גדול, יוצרה של תיאוריה צבאית מודרנית שהתגלמה לאחר מכן בפלמ"ח. הוא היה מנהיג עילאי, שעורר הערצה עיוורת בלב חייליו. אולם הוא היה גם איש קודר, רודן שהיכה את חייליו כשהתרשלו בתפקיד. הוא ערך שחיטת ללא-רחמים בקרב הכפריים הערבים, כתגמול על פעולות-טרור. הוא יצר פולחן לקשיחות, וטיפח תורה של אדם-עליון. הוא שש לקראת מלחמה, וראה בה תכלית בפני עצמה.

איש כזה הוא נכס לאומי בימי המלחמה, וסכנה לאומית בימי שלום. השפעתו על אדם צעיר יכולה להיות הרסנית.

(המשך בעמוד 16)

* תמונה נדירה זו, המראה את דיין ללא הבעת הפנים הקפואה, צולמה מתחת לחופה של ילדיו יעל ואסי, עת לא השגיח דיין בכך שמצלמים אותו.

יכול להיות עיקבי. זוהי אחת הסיבות לזיג' זאגים המדהימים של מעשיו והצהרותיו. איכשרונו לבנות מיבנה רעיוני, יחד עם איכשרונו לבנות צוות אנושי, גורמים לחוסר-יכולתו לבנות תנועה מאורגנת, שתרגם את הערצת ההמונים אליו לשפת העובדות הפוליטיות. הוא יכול להשתמש רק במסלוגה קיימת, על כל המיבבלות הכרוכות בכך.

אך אין פירושו של דבר כי אין לדיין קו מנחה יסודי. עם כל הזיג'זאגים, חוזר דיין תמיד לקו יסודי זה.

בכך חשים ההמונים — וזו היתה אחת הסיבות העיקריות לעלייתו, ערב המלחמה.

דיין היה, הווה ויהיה תמיד לוחם-ערבים. הוא הדמות המושלמת של מה שנקרא, בשפת האמריקאים, Indian Fighter — לוחם באינדיאנים. זוהי דמות בן הדור השני של חברה נחלנית בארץ הגירה, הנאלצת להילחם בבני-הארץ המקוריים.

בין כל אלפי הנאומים, המאמרים והצהרות של משה דיין, יתכן שיש רק אחד המבטא באמת את אשר על לבו. זהו נאומו-ההספד שנשא על קברו של רועי רוטנברג. רועי רוטנברג נהרג כאשר יצא על סוסו לעבר מתננים מעזה, פליטים מזירעב, שחצו את הגבול כדי לקצור בשדות נחל-עוז. על קברו קרא דיין, מן הכתב, כמה שורות. היה זה האני מאמין של דיין, שאותו יום היה יום-הולדתו (העברי) ה-41:

אלון (ימין) שדה ודיין בחניחה (1938)

משו דיין בכיתו בתקופת סיני: מלאך את בנו אסי ובתו יעל למפל ברובה